

GODS VERTROU- WELIJKE OMGANG¹

‘Of de dominee bij tante wil komen kijken, want ze is stervende en heeft het erg moeilijk.’ De dominee kwam in de sterfkamer waar het donker was ... en triest. Want de stervende was wanhopig. Toen de dominee haar hand pakte, klonk haar klacht: ‘Voor eeuwig verloren, voor eeuwig verloren’. Wat had ze gedaan dat ze verloren was? Had ze erop los geleefd? Nee, ze was haar hele leven trouw naar de kerk gegaan. Maar daar hadden dominees – herders zonder erbarmen – gezegd dat je niet zomaar kon geloven in de Here Jezus. Eerst moest je er zeker van zijn dat je uitverkoren was. Maar hoe word je daar zeker van? Ze wist niet of ze verkoren was en klaagde nu dat ze verloren was – in die trieste sterfkamer.

De dominee die dat mee- maakte² was zo van streek dat hij een week vakantie nodig had om bij te komen. Hij vertelt ergens dat hij sinds die tijd – 46 jaar lang – niet meer gesproken of gepreekt heeft over de uitverkiezing. Het was een trauma voor hem.

Dit gebeurde bij *bevindelijk-gereformeerden* die, in navolging van de ‘Nadere Reformatie’, het belang van de leer erkennen, maar het accent

leggen op het hart, op de beleving, de bevinding.

Een jongen die niet geloofde ging naar een gereformeerde school omdat zijn ouders dat graag wilden. Hij dacht alleen maar brave kinderen tegen te komen, maar was verbaasd over zijn medescholieren. ‘Ik hoorde dat er een paar waren die regelmatig aan seks deden, blowden, en die zich steeds vol zopen.’

Dat ging over *orthodox-gereformeerden*. Zij leggen, in de lijn van de Reformatie, nadruk op de gezonde leer en

1 Dit is een wat ingekorte versie van een lezing die ik mocht geven op de Landelijke Contactdag van de Gereformeerde Kerken Nederland (GKN).

2 Dat was prof. dr. H. Jonker.

kennen meer openheid naar de wereld dan bevindelijk gereformeerden.

Systeem

Wat gaat hier mis? Hoe kan iemand zijn of haar leven lang in de kerk gezeten hebben en sterven zonder een greintje zekerheid? En hoe kan iemand gedoopt zijn, naar de kerk gaan en zo werelds leven?

Hoe kan iemand zijn of haar leven lang in de kerk gezeten hebben en sterven zonder een greintje zekerheid? En hoe kan iemand gedoopt zijn, naar de kerk gaan en zo werelds leven?

Het gaat mis omdat het geloof vastzit in een systeem. In het ene geval in het systeem van de verkiezing, in het andere in dat van het verbond. Dat blijven lege systemen als er niet de ontmoeting is met de levende Heiland. Waar Hij komt, durf je te zeggen dat je verlost, ja, verkoren bent. Waar Hij is, kun je niet meer als een heiden leven.

Gemeenschap

Centraal in het gereformeerde denken staat de gemeenschap met Christus, de relatie met Jezus; het geloof in de Redder van de wereld en de beleving van de liefde van Hem en tot Hem.

Over die ontmoeting en die liefde lees ik in het werk van Wilhelmus à Brakel (1635-1711), een dominee uit de Nadere Reformatie. Hij beschrijft de ver-trouwelijke omgang – de bevinding – als het voeren van een vertrouwelijk gesprek:

De ziel die op Jezus ziet en een liefdevolle blik op Hem slaat, deelt Hem haar diepste gevoelens mee. Ze vertelt dat ze Hem innig liefheeft, maar klaagt ook dat ze Hem niet meer liefheeft. Ze legt

Hem haar nood en haar verlangens voor, smeekt Hem haar begeerte te vervullen en voert daarvoor allerlei argumenten aan. Tegelijk wil ze vernemen wat Jezus haar zal antwoorden, en daarom opent ze Zijn Woord – dat ze als de stem van haar Liefste beschouwt.¹³

Zo maakt het accent op de liefde je geloof mooi.

‘Ik moet wel bijbellezen, vind ik’.

Ja, valt niet mee, hè? Maar als het nou de stem van je Liefste is!?

Ik ga een paar dingen noemen die typisch zijn voor gereformeerd denken. Ik vertel er wat dingen uit mijn leven bij om te laten zien hoe het niet alleen theorie is. En ik laat u kennismaken met À Brakel via teksten uit zijn beroemde boek *Redelijke Gods-*

dienst. Door dat boek heeft hij (nog) grote invloed in Nederland. Het ging bijvoorbeeld met de Urker vissers mee de zee op en wordt tot op vandaag veel gelezen.

1. Houvast in de eeuwigheid

Hoe komt een jonge gereformeerde dominee bij Wilhelmus à Brakel terecht? Het zou logischer zijn dat je – opgegroeid in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt – de boeken van K. Schilder zou lezen. En als dat je wat minder ligt, kun je toch bij Calvijn in de leer gaan?

Opgevoed in de gereformeerde leer over God, verlangde ik meer van Hem te merken, te ervaren. Meer bevinding. Dat je merkt – ‘bevindt’ – dat God er is, zoals psalm 46:2 dat bezingt. Ik raakte onder de indruk van jonge mensen, de radicale Jesuspeople, die open vertelden over wat God met hen deed, en ik kwam in een Youth for Christ koffiebar. Terugkijkend zie ik het als Gods leiding dat ik daar niet bleef. Er waren rare ideeën. Ik zag er een film over de ‘opname’, het moment waarop Jezus alle echte gelovigen van de aarde zou weghalen. Dat een dominee voorin de kerk zat te huilen – zijn hele gemeente was opgenomen – maakte op mij, die voor dominee studeerde wel indruk. Het irriteerde me ook. Er kwam afstand tot dat denken.

Ik werd dominee in het dorpje Eemdijk. Bevindelijke broeders en zusters daar spraken graag over het geloof en je had het er ook gauw over – in de stal of in de keuken.

Die warmte en openheid zocht ik.

Waar kwam dat vandaan? Het bleek de invloed van de Nadere Reformatie

Wilhelmus à Brakel

te zijn, maar dan in het kader van de gezonde gereformeerde leer. Het was bevindelijk en gereformeerd.

Wat is typerend voor bevindelijk gereformeerd denken? Het besef dat onze redding uit de hemel komt en onze toekomst in de hemel is. Daarom wordt gereformeerde vroomheid gekenmerkt door verlangen naar en ervaring van die liefde van eeuwigheid. Het gaat erom opgenomen te zijn in de liefde die in God is. Dat is een eeuwige liefde. God de Vader en de Zoon en de Heilige Geest hebben de armen ineengeslagen tot redding van de gevallen mens. In de Bijbel laat de Here zien dat Hij een eeuwige samenwerking is aangegaan om ons te redden. De Here Jezus zegt bijvoorbeeld: 'Ik heb U verheerlijkt op de aarde. Ik heb het werk volbracht dat U Mij gegeven hebt om te doen'.⁴ Dat noemen gereformeerden *het verbond van de verlossing* – het verbond tussen Vader, Zoon en Geest in de eeuwigheid om mensen te redden uit de nood en schuld van de zonde.

Je moet niet denken – schrijft À Brakel – dat het hierbij om een intellectueel hoogstandje gaat. Nee, het gaat om

levend geloof dat zich geborgen weet in en vanuit de eeuwigheid. Hoe weet je dat je daarin een plek hebt? Dat mag je geloven als je op Christus ziet, die ook voor u kwam om te doen wat in de Goddelijke eeuwigheid afgesproken was. Deze leer van de liefde van God, die eeuwig Hem bewoog, is de grond van alle troost, blijdschap, verwondering en verheerlijking van God.

*In dit verbond wordt een weergaloze liefde zichtbaar. Zij gaat alle begrip te boven. Wat is het een zegen om in dit verbond te zijn begrepen. Wat is het een zegen, door de Vader aan de Zoon gegeven te zijn en door de Zoon in 'het boek des levens des Lams' geschreven te zijn! U bent dan het voorwerp van de eeuwige overeenkomst tussen God de Vader en Christus, om ook u zalig te maken. Wat een wonder is dat!*⁵

De leer, het kader is gereformeerd: God kiest niet om onze werken. Dat maakt het feest alleen maar groter. God heeft een afschuw van de zonde die zo kenmerkend is voor ons bestaan. En toch, toch zoekt Hij zulke mensen op in liefde. 'God bewees ons zijn liefde doordat Christus voor ons gestorven is toen wij nog zondaars waren'.⁶ De tegenstelling tussen de heilige God en ons kan nauwelijks scherper worden getekend: schuldig, zondaars, vijanden! En toch die liefde!

2. Wedergeboren in de tijd

In Eemdijk hadden we goede contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerk, ook al waren zij meer van de bevindelijk gereformeerde stroming en wij meer orthodox gereformeerd. Als kerkenraden spraken we er onder andere over wanneer je nu een kind van

God bent. Dan hoorde je hoe verschillende accenten worden geplaatst. Wij gaan uit van het verbond. Je bent een kind van God door je doop. Petrus zei dat de belofte ook voor kinderen is.⁷

Zij starten meer bij de uitverkiezing. Je bent een kind van God als je je uitverkoren weet. Paulus zei immers: 'zovelen als er door de Geest van God geleid worden, die zijn kinderen van God'.⁸

Beide is waar (zag ik achteraf in). Je bent kind van God door de belofte. Je blijft alleen kind van God door de wedergeboorte. Dat is het werk van de Heilige Geest die het hart van de mens gaat aanpakken. Daar ontstaat een worsteling. Daar worstelt de Geest met ons. Een kind van het verbond moet veranderd worden.

In de gereformeerde (bevindelijke) wereld is veel geschreven over een *orde van het heil*: hoe brengt God het eeuwige leven en zijn eeuwige rijkdom in een mensenleven? Het spreken over een orde of volgorde heeft als risico dat je gaat schematiseren. 'Het moet op die manier – dat is echte bekering!' Ja, maar als het nu bij mij heel anders gaat? Is het dan niet echt?!

Wilhelmus à Brakel laat zien dat je geen schema van de bekering moet maken. De Bijbel doet dat niet. De

3 Wilhelmus à Brakel, *Redelijke godsdienst*, hertaald door Jasper J. Stam MA, Uitgeverij De Banier, deel 1A, p. 845.

4 Johannes 17:4.

5 *Redelijke Godsdienst*, deel 1A, p. 320

6 Romeinen 5:8.

7 Handelingen 2:38-39.

8 Romeinen 8:14.

In de Dordtse Leeregels is het sterke van de leer en de warmte van de bevinding, het goede van de orthodox-gereformeerden en het mooie van de bevindelijk- gereformeerden prachtig naast elkaar gezet

wijze van wedergeboorte kan zeer verschillend zijn. À Brakel noemt allerlei mogelijkheden. Ik citeer er twee:

'Sommige mensen worden plotseling en in korte tijd overgebracht van de dood tot het leven – in een oogwenk, zogezegd. Denk hier aan Zacheüs⁹, de moordenaar aan het kruis¹⁰, de velen op de Pinksterdag¹¹ en de gevangenenbewaarder in Filippi¹². Bij anderen gaat het veel minder snel.' (...)

*'Sommige mensen worden langzamerhand bekeerd. Droefheid, blijdschap, geloof, ongeloof, strijd, overwinning, vallen en opstaan wisselen elkaar daarbij voortdurend af. Dit is de meest voorkomende wijze waarop mensen bekeerd worden. God gaat deze weg met de meesten van de Zijnen.'*¹³

À Brakel sluit dit stuk af met de opmerking dat het niet gaat om de vraag hóé je wedergeboren bent, maar óf je wedergeboren bent.

Wanneer weet je of je bent wedergeboren?

*'De gelovigen vinden rust in de wetenschap en ervaring, dat zij door deze genade van God van harte geloven en hun Verlosser liefhebben.'*¹⁴

Dat is een zin uit de Dordtse Leeregels, het belijdenisgeschrift waarin het sterke van de leer en de warmte van de bevinding, het goede van de orthodox-gereformeerden en het mooie van de bevindelijk-gereformeerden prachtig naast elkaar is gezet.

3. Terug naar de eeuwigheid

De twee stromingen in de gereformeerde wereld – de orthodoxen en de bevindelijken – hebben elkaar altijd wel beïnvloed. Dat is goed. Want beide lijnen zijn in de Bijbel en ook in de

gereformeerde belijdenissen aan te wijzen. Ik noemde al het voorbeeld van de Dordtse Leeregels.

Mijn leermeester prof. dr. C. Trimp leerde ons hoe goed het was dat we in de beloften van de doop ons houvast vonden. Dat noemde hij de winst van de Vrijmaking. Maar het risico van dat accent was en is dat je alleen nog maar praat over doop en verbond en minder over geloof en wedergeboorte. Trimp heeft in het boek *Klank en Weerklank* geprobeerd – zou je kunnen zeggen – de orthodoxe en de bevindelijke vleugel van de gereformeerden te verbinden. Toen hij aan het sterfbed van een oude vriend – mijn vader – zat, las hij de tekst voor die zo typerend is voor bevindelijk gereformeerden: *'Want wij zijn vreemdelingen voor Uw aangezicht en bijwoners, zoals al onze vaders. Als een schaduw zijn onze dagen op de aarde (...)'* 1 Kron. 29:15 (HSV).

Jodocus van Lodenstein, een collega van Brakel, schreef een 'liefdeslied' dat de verdenking opriep dat de gereformeerde vroomheid zich uit de wereld terugtrekt:

*'Hoog, omhoog, het hart naar boven!
Hier beneden is het niet:
't Ware leven, lieven, loven,
Is maar, daar men Jezus ziet.'*

Ja, je ziet die wereldmijding wel bij bevindelijke gereformeerden, maar de Nadere Reformatie wilde oorspronkelijk juist heel het leven onder Gods Woord brengen. Dat gaf spanning. Dat schuurde. De wereld is hard. Er wordt gevloekt. Er wordt ruw geleefd. Dat doet een kind van God pijn. We zijn niet van de wereld ... en dat kunnen wij, orthodox-gereformeerden, weer van onze bevindelijke broeders en zusters leren.

Gereformeerden zijn pelgrims. Een bekeerd mens voelt zich niet thuis in deze wereld. Wie door God is gegrepen, is op weg naar Hem, de bron van eeuwige liefde, om Hem in de ontmoeting na dit leven eeuwig te loven en te bedanken. À Brakel leert ons in de *Redelijke Goddienst* – die mooie combinatie van gereformeerde leer en gereformeerd beleven – om het woord van Paulus in praktijk te brengen: 'Verblijd u in de hoop'.¹⁵

'Het is uiterst belangrijk om ons te oefenen in het overdenken van het eeuwige leven, in het zien op de hemelse heerlijkheid en in het verwachten van de voor ons weggelegde erfenis. Laat dus door het geloof onze wandel in de hemelen zijn',¹⁶ en laten we bedenken hoe heerlijk de Heere Jezus zich daar vertoont, hoe de

*engelen zich voor Hem neerbuigen en hoe vriendelijk Christus met alle gezaligden omgaat. Ja, bedenk dat de gezaligden ongehinderd de gemeenschap met God beleven, Zijn liefde op volmaakte wijze smaken, in een heerlijk licht wandelen en met ongekende blijdschap vervuld zijn (...)*¹⁷

Bij God is het allemaal begonnen. En naar God gaat alles weer terug. Niet buiten deze wereld om, maar dwars door deze wereld heen. Daarin gaan we achter Hem aan die er dwars door ging, achter de Heiland aan door de wereld naar Huis. Gereformeerd denken doet hoopvol leven!

Uitleiding

Is het een goed idee om bijvoorbeeld de *Redelijke Godsdienst* te gaan lezen? Zeker, dat kan je geloofsleven verrijken. Het doet je goed over gereformeerde bevinding te lezen, net zo gezond als het is om Luther te lezen over het 'Christus alleen', zonder al onze bevindingen. Maar net zo goed als je het als gereformeerde niet overal met Luther eens bent,¹⁸ zijn er ook bij À Brakel wel zaken die wij anders zouden zeggen. Ik noem er twee.

**Wie door God is gegrepen, is op
weg naar Hem, de bron van
eeuwige liefde, om Hem in de
ontmoeting na dit leven eeuwig
te loven en te bedanken**

Het eerste is geloof. Bij À Brakel zie je, zoals vaker in de Nadere Reformatie, de neiging om over de zekerheid van het geloof op een indirecte manier te spreken. Het gaat dan over kenmerken, de dingen in je eigen leven die je mag zien als tekenen van genade.¹⁹ Er is wat minder aandacht voor de directe weg, namelijk naar Christus toe. Maar als hij onbekeerden aanspreekt, wijst hij weer vol op Christus.²⁰ Dat is mooi.

Het tweede is verbond en kerk. De *Redelijke godsdienst* is een behandeling van het verbond. Maar het verbond is volgens Brakel alleen opgericht met de uitverkorenen. Ook de kerk bestaat uit uitverkorenen. Daarmee is te weinig ruimte voor de geschiedenis van het verbond, waar ook Ezaus zijn die blijken geen kind van God te zijn. Zijn waarschuwing om de kerk niet te snel te verlaten moet ons bij de les houden.²¹

Met deze twee waarschuwingslampjes aan valt er veel te leren en te genieten van Wilhelmus à Brakel, gereformeerd predikant uit de Nadere Reformatie, die door Gods genade velen leerde wat genade is en hoe het voelt. ■

9 Zie Lukas 19:1-10.

10 Zie Lukas 23:39-43.

11 Zie Handelingen 2:37.

12 Zie Handelingen 16:27-31.

13 *Redelijke Godsdienst*, deel IB, p. 82-84.

14 Dordtse Leeregels, hoofdstuk 3-4, paragraaf 13.

15 Romeinen 12:12.

16 Filippenzen 3:20.

17 *Redelijke Godsdienst*, deel IIB, p. 548-549.

18 Lees bijvoorbeeld Zondag 18 tegen de lutherse avondmaalsleer.

19 Daar is op zich niks mis mee. De Dordtse Leeregels (I,12) doen dat ook, maar die wijzen ook op Gods beloften (V,10). Dat geeft echt houvast.

20 Er was een stroming die vond dat iemand eerst goed aan 'zelfverloochening' moest doen en daarna pas Christus aan kon nemen. À Brakel gaat tegen dat Labadisme in omdat zij 'de zielen van Christus afhouden'; hij brengt onbekeerden direct tot Christus.

21 *Redelijke godsdienst*, deel IA, hertaald door Jasper J. Stam MA met een inleiding door W. van Vlastuin o.a. over De kerk als zichtbare gestalte van het verbond., p. 28-32.